



**CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA DISCRIMINĂRII
AUTORITATE DE STAT AUTONOMĂ**

București, Piața Valter Mărăcineanu nr. 1-3, et. 2, tel/fax. +40-21-3126578, e-mail: cncd@cncd.org.ro
Operator de date cu caracter personal nr. 11375

**HOTĂRÂREA NR. 230
din data de 15.06.2011**

Dosar nr.: 56/2011

Petiția nr.: 927/09.02.2011

Petent: Agenția de Dezvoltare Comunitară „Împreună”, Asociația Rromilor “Egalitate de Șanse”, Asociația Accept.

Reclamat: Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”- Al. Roseti, Academia Română

Obiect: Definirea substantivului „țigan”.

I. Numele, domiciliul sau reședința părților.

I.1. Numele, domiciliul, reședința sau sediul petentului:

I.1.1. Agenția de Dezvoltare Comunitară, cu sediul ales în București, Str. Mihai Eminescu, Nr.124, Sc. C, etaj 6, ap.14, Sector 2.

I.1.2. Asociația Rromilor “Egalitate de Șanse”, cu sediul în Tulcea, Str. Isacea, Nr.36, Bl.100, Sc.A, etaj 1, Ap.7, județ Tulcea.

I.1.3. Asociația Accept, cu sediul în București, Str. Lirei, Nr.10, Sector 2.

I.2. Numele, domiciliul, reședința sau sediul reclamatului:

I.2.1. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”- Al. Roseti, cu sediul în București, Str. Calea 13 Septembrie, Nr.13, Sector 5.

I.2.2. Academia Română, cu sediul în București, Str. Calea Victoriei, Nr.125, Sector 1.

II. Obiectul sesizării și descrierea presupusei fapte de discriminare.

1. Prin sesizarea nr. 927/09.02.2011, petenții susțin că sunt promovate unele stereotipuri negative în legătură cu minoritatea romă, prin identificarea discriminatorie și tendențioasă inclusă în Dicționarul Explicativ al Limbii Române elaborat de Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan sub egida Academiei Române, în cazul definirii substantivului țigan, definiții care au cauzat și cauzează un prejudiciu grav și cert minorității romă aducând atingere demnității umane a persoanelor aparținând acestei minorități și care determină perpetuarea unor stereotipuri discriminatorii la nivelul populației.



III. Procedura de citare.

1. Petenții au fost citați prin adresa nr. 1305/23.02.2011, reclamații au fost citați prin adresele nr. 1481/02.03.2011, 1306/23.02.2011, prin care a fost pusă în vedere părților, conform **art.2 alin.10 lit.b**, posibilitatea **medierii** conflictelor pe cale amiabilă.
2. Prin adresa nr.17/23.02.2011, petenții Asociația Romilor „Egaliate de Șanse” și Asociația Accept, depun **mandat de reprezentare** pentru dl. G D
3. La termenul de audieri din data de 28.03.2011 petenții au fost prezenți prin reprezentant, reclamații au fost absenți. Petentul Asociația accept, prin mandat avocațial, depune note scrise.
4. Reclamații au emis un punct de vedere și au depus la dosarul în cauză înregistrat cu nr.1316/ 05.04.2011.

IV. Susținerile părților.

Susținerile petentei.

1. *Petenții susțin că* Institutul Iorgu Iordan este responsabil pentru elaborarea în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie a Dicționarului Explicativ al Limbii Române, precum și pentru revizuirea periodică a acestuia.
2. Dicționarul Explicativ al Limbii Române reprezintă instrumentul de referință al promovării limbii române, având rolul de prezentare și explicare a vocabularului limbii române recum și rolul de educare a publicului vorbitor de română.
3. Deși în dicționarele anterioare ale limbii române, definirea termenului țigan nu includea elemente preiorative, în definirea curentăa termenului țigan, Institutul Iordan sub egida Academiei Române, promovează identificări discriminatorii și stereotipuri rasiste fără specificarea caracterului peiorativ, profund discriminator al acestora astfel: “epitet pentru persoană cu înfățișare urâtă sau cu apucături rele”.
4. Definirea termenului “rom” prin etnonimul exogen “țigan” și nespecificarea expresă a caracterului peiorativ și popular al definițiilor date pentru termenul țigan diferit de situația analoagă jidan-evreu, pun Institutul Iorgu Iordan și respectiv Academia Română în situația de a-și încălca menirea instituțională de educare și promovare a unor modele culturale. În schimb menținerea acestor definiții cu caracter discriminator și nespecificarea caracterului lor peiorativ, precum și listarea exclusivă a acelor expresii verbale impersonale care au conotații negative și nu și a celor care au conotații pozitive, contribuie la perpetuarea unor stereotipuri rasiste și contravene dreptului la auto-identificare al minorității rome așa cum este el garantat de standardele internaționale de protejare a dreptului minorităților asumate de statul roman.
5. Petenții consideră că exchivalarea termenului rom cu termenul țigan și nespecificarea expresă a caracterului peiorativ și popular al definițiilor pentru termenul țigan, omisiune care determină asocierea etniei rome cu criminalitatea, apucături rele, constituie o faptă de discriminare potrivit art. 2, alin.1 și 5, art. 15 din O.G. 137/2000.



6. Petenții pun în vedere faptul că, referitor la acest aspect, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării s-a pronunțat, în ce privește folosirea termenilor de *rom – țigan*, prin hotărârea nr.384/22.04.2008.

7. Petenții **solicită investigarea faptei și dispunerea măsurilor legale care se impun, respectiv:**

8. **constatarea și sancționarea reclamațiilor, în solidar;**

9. **obligarea reclamațiilor la prezentarea de scuze publice și precizarea poziției lor instituționale, în cadrul unei conferințe de presă, cu invitarea a minimum trei agenții de presă și a trei televiziuni naționale, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată;**

10. **obligarea reclamațiilor la postarea comunicatului de presă incluzând scuze publice și poziția instituțională, pe site-ul web al reclamațiilor, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată;**

11. **obligarea reclamațiilor la organizarea a două dezbateri publice privind dreptul la autoidentificare al minorităților, respectiv rolul formatorilor de opinie în combaterea discriminării, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată;**

12. **obligarea reclamațiilor la revizuirea definițiilor (unor grupuri vulnerabile, incluse în Dicționarul Explicativ al Limbii Române) și la precizarea expresă a caracterului peiorativ al conceptelor cu potențial discriminator, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.**

13. Prin **notele scrise**, depuse în cadrul ședinței de audieri, petenții pun în vedere faptul că prezenta cauză are în vedere promovarea de către reclamați, a unor stereotipuri negative, față de minoritatea romă din România, prin identificarea discriminatorie și tendențioasă a substantivului *țigan*, inclusă în Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX), elaborat de către reclamații din prezenta cauză.

14. În particular, petiția are în vedere două aspecte, respectiv definirea minorității romă prin etnonimul *țigan*, în locul folosirii ca termen de referință, cuvântul *rom*, precum și nespecificarea expresă a caracterului peiorativ, depreciativ și popular al înțelesului conotativ al termenului *țigan – epitet dat unei persoane cu apucături rele*, precum și exemplificarea doar cu exemple cu semnificații negative.

15. Prin **Concluziile Scrise**, depuse sub nr.2672/19.04.2011, petenții pun în vedere faptul că în cadrul petiției este clar indicat obiectul prezentei, sunt indicate consecințele ce decurg din faptele discriminatorii prezentate.

16. Deasemenea, consideră că CNCD nu se poate *deroba* de obligația sa legală de a constata și sancționa, în mod proporțional, disuasiv și adecvat, fapta de discriminare prin invocarea caracterului științific al DEX, sau a libertății academice.

17. Petenții consideră că numai adoptarea unei poziții publice a reclamațiilor, clare și principale, va putea constitui un remediu proporțional și satisfăcător, în condițiile gravelor efecte pe care le-a generat și încă le mai generează,



legitimarea și promovarea unor atitudini cu caracter profund discriminator și degradant, de către cea mai înaltă instituție de cultură a statului.

Susținerile părții reclamate.

1. Prin punctul de vedere, emis de către reclamatul **Academia Română**, acesta consideră că petenții, în mod eronat și fără temei, consideră că prin definirea cuvântului *țigan*, în DEX ediția revizuită 2009, s- cauzat și se cauzează un prejudiciu grav și cert minorității române,, și care determină perpetuarea unor stereotipuri discriminatorii, la nivelul populației. Astfel, reclamatul consideră că petenții nu au prezentat nici o dovadă clară, care să confirme în ce a constat acest prejudiciu, gravitatea și, în special, certitudinea acestuia. Deasemenea, consideră că petenții nu au demonstrat și justificat nici eventualele fapte de discriminare.
2. Pe cale de consecință, reclamatul consideră că plângerea este **inadmisibilă**, în principal, și neîntemeiată, în subsidiar.
3. Totuși, reclamatul Academia Română, pune în vedere faptul că pe viitor, pentru evitarea unor interpretări nedorite ale definițiilor date de dicționar, se va avea în vedere redefinirea acestora în ediția viitoare.

V. Motivele de fapt și de drept.

1. **În fapt**, Colegiul Director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), reține prezenta cauză spre soluționare, cauză ce privește o eventuală faptă de discriminare, individualizată sub aspectul definirii termenului de „*țigan*”, astfel precum acesta este reținut în Dicționarul Explicativ al Limbii Române, ediția 2009, neprecizarea caracterului peiorativ, astfel precum acesta este reținut în situații asemănătoare, ce privesc definirea termenului de *jidă*, sau *bozgor*, precum și echiivalarea acestuia cu termenul de *rom*.
2. **În drept**, Colegiul Director reține dispozițiile **Convenției Europene a Drepturilor Omului**, care la **art.14** dispune că *”Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție, trebuie să fie asigurată fără nici un fel de deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”*
3. **Protocolul nr.12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, care la **art.1** dispune interzicerea generală a discriminării, respectiv **paragraful 1** *”Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici un fel de discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”* și **paragraful 2** *”Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică, pe baza oricăruia dintre motivele menționate la paragraful 1 ”.*
4. Conform definiției discriminării, dată de O.G. 137/2000 care la art.2 alin.1 prezintă **condițiile generale ale faptelor de discriminare**, putem considera o faptă ca fiind discriminatorie, dacă suntem în prezența unei *diferențe, bazată pe un criteriu, ce aduce atingere unui drept prevăzut de normele legale interne și*

internaționale, fără să existe o justificare obiectivă în ce privește respectiva diferențiere.

5. Astfel, o faptă poate fi considerată discriminatorie, dacă aduce atingere unui drept, oricare dintre cele prevăzute și garantate de tratatele internaționale ratificate de România sau cele prevăzute de legislația națională, **dupa cum dispune și O.G. 137/2000, care la art.1 alin.2 prevede că "Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării, sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:**"; **art.2 alin.1 "..... restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege,**", precum și **Protocolul nr.12 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, art.1 alin.1 "Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege,**".

6. Analizând faptele expuse în petiție, Colegiul Director se raportează la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care legat de **art.14** din Convenție, privind interzicerea discriminării, a apreciat că diferența de tratament devine discriminare, atunci când se **induc distincții între situații analoage și comparabile, fără ca acestea să se bazeze pe o justificare rezonabilă și obiectivă**. Instanța europeană a decis în mod constant că pentru ca o asemenea încălcare să se producă, **"trebuie stabilit că persoane aflate în situații analoage sau comparabile, în materie, beneficiază de un tratament preferențial și că această distincție nu-și găsește nici o justificare obiectivă sau rezonabilă"** (vezi CEDO, 18.02.1991, Fredin vs. Suedia, paragraf 60; 23.06.1993, Hoffman vs. Austria, paragraf 31; 28.09.1995 Spadea și Scalabrino vs. Italia).

7. În același sens, Curtea Europeană de Justiție a statuat **principiul Egalității** ca unul dintre principiile generale ale dreptului comunitar. În sfera dreptului comunitar, principiul egalității **exclue ca situațiile comparabile să fie tratate diferit și situațiile diferite să fie tratate similar, cu excepția cazului în care tratamentul este justificat obiectiv** (vezi Sermide Spa vs. Cassa Conguaglio Zuchero and Others, cauza 106/83, 1984 ECR 4209, paragraf 28; Koinopraxia Enoseon Georgikon Sinetairismon Diacheir iseos Enchorion Proionton Syn PE (KYDEP) vs. Council of the European Union and Commission of the European Communities, Cauza C-146/91, 1994 ECR I-4199; Cauza C-189/01, Jippes and others 2001 ECR I-5689, parag.129).

8. Reținând, în coroborare cu aceste aspecte, definiția discriminării, astfel cum este reglementată prin art.2 alin.1 din O.G. 137/2000, cu modificările și completările ulterioare, republicată, Colegiul Director se raportează la modul în care sunt întrunite, cumulativ, elementele constitutive ale art.2. Pentru a ne afla în domeniul de aplicare al art.2 alin.1, deosebirea, excluderea, restricția sau preferința trebuie să aibă la bază unul dintre criteriile prevăzute la articolul în cauză, deasemenea trebuind să se refere la persoane aflate în situații comparabile dar care sunt tratate în mod diferit, datorită apartenenței lor la una dintre categoriile prevăzute în textul de lege menționat mai sus. Așa cum reiese din motivația invocată mai devreme, pentru a ne găsi în situația unei fapte de discriminare, trebuie să avem două situații comparabile la care tratamentul aplicat să fi fost diferit. Subsecvent, tratamentul diferențiat trebuie să urmărească sau să aibă ca efect restrângerea ori înlăturarea recunoașterii,

folosiței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

9. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat prin jurisprudența sa, că statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele între situații analoge sau comparabile, sunt de natură să justifice distincțiile de tratament juridic aplicat (22.10.1996 *Stubbings et autres vs. Royaume-Uni*, parag.75).

10. Coroborat actului normativ care reglementează prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare precum și atribuțiile și domeniul de activitate al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, Colegiul Director trebuie să analizeze în ce măsură obiectul unei petiții este de natură să cadă sub incidența prevederilor O.G.137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare. Astfel, Colegiul Director, analizează, în strânsă legătură în ce măsură obiectul unei petiții întrunește, în primă instanță, elementele art.2 din ordonanță, cuprins în Capitolul I – Principii și definiții, și subsecvent, elementele faptelor prevăzute și sancționate contravențional în Capitolul II – Dispoziții Speciale, secțiunea I-VI din Ordonanță.

11. Colegiul Director, analizează dacă obiectul unei petiții întrunește elementele art.2 din Ordonanță, sub aspectul scopului sau efectului creat, ce a dat naștere ori nu unei circumstanțe concretizate generic în restricție, excludere, deosebire sau preferință, și care circumstanțiat la situația prezentată de petent, poate să îmbrace forma unui tratament diferit, indus între persoane care se află în situații analoge sau comparabile, datorită unor criterii determinate și care are ca scop sau efect restrângerea sau înlăturarea recunoașterii, folosinței ori exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ori a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

12. În măsura în care se reține întrunirea elementelor constitutive ale art.2 din ordonanță, comportamentul în speță atrage răspunderea contravențională, după caz, în condițiile în care sunt întrunite elementele constitutive ale faptelor de contravenționale prevăzute și sancționate de O.G.137/2000.

13. Colegiul reiterează că un aspect definitoriu al discriminării îl constituie faptul că diferența de tratament este bazată pe o caracteristică, respectiv un criteriu interzis. Ca atare, tratamentul aplicat trebuie să fie diferit de cel care a fost sau ar fi aplicabil unei persoane dintr-un grup relevant, în circumstanțe similare sau comparabile. Or, discriminarea directă presupune atingerea adusă beneficiului unui drept al persoanei discriminate tocmai datorită apartenenței acesteia la un grup (de exemplu: origine rasială sau etnică, religie, etc). Din acest punct de vedere discriminarea directă presupune o legătură de cauzalitate identificabilă între actul sau faptul diferențierii și apartenența la una dintre caracteristicile sau unul dintre criteriile cuprinse în norma juridică și individualizate la persoana care este supusă discriminării.

14. Această legătură de cauzalitate reiese din definiția cuprinsă în art.2 al O.G. 137/2000, republicată, în particular, prin utilizarea sintagmei „pe bază de”, dispunând că prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție



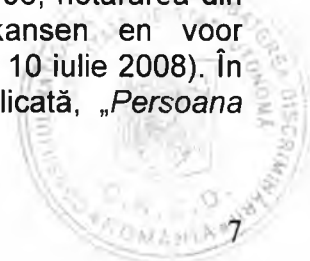
sau preferință, „pe bază de...”. Legătura de cauzalitate presupune considerarea motivului sau a motivelor care au stat la baza actelor aplicate în cauzele de discriminare (*tratamentul diferențiat*) și impun a analiza dacă un criteriu interzis (*origine rasială sau etnică, vârstă, dizabilitate, sex, etc.*) invocat de către reclamant (**petent**), constituie un factor relevant sau determinant, în acțiunea sau inacțiunea imputată pârâtului (**reclamatului**).

15. Astfel, natura discriminării, sub aspectul ei constitutiv, decurge tocmai din faptul că diferența de tratament este determinată de existența unui criteriu, ceea ce presupune o legătură de cauzalitate între tratamentul diferit imputat și criteriul interzis de lege, invocat în situația persoanei care se consideră discriminată. Același raționament este aplicabil și în cazul **discriminării indirecte**, astfel cum este prevăzut în art.2 alin.3 din O.G. 137/2000, republicată, cu precizarea că raportul de cauzalitate este indirect, și cu atât mai mult în cazul hărțuirii, așa cum este reglementată în art.2 alin.5 al ordonanței mai sus menționate. În cazul hărțuirii, raportul de cauzalitate este direct, iar acest aspect rezultă din însăși formularea dată de legiuitor, în speță „*comportamentul pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convongeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.*”

16. În același sens s-a pronunțat și Înalta Curte de Casație și Justiție, care prin decizia civilă nr.1530/2009, precum și decizia civilă nr.2758/2009.

17. Astfel, Colegiul trebuie să analizeze, din întreg probatoriul depus în cauză, măsura în care poate fi reținut un raport de cauzalitate direct sau indirect între faptele imputate și un eventual criteriu invocat, respectiv existența unui raport de analogie sau comparabilitate între persoane în privința cărora s-a indus un tratament mai puțin favorabil.

18. În cauza *Coleman vs. Attridge Law, Steve Law*, cât și în cauza *Centrum Voor Gelijkheid van Kansen en Voor Racismebestrijding vs. Firma Feryn NV*, Curtea Europeană de Justiție a arătat că, **potrivit principiului inversării sarcinii probei**, revine reclamantului (nn petentului) sarcina de a stabili, în fața instanței naționale, o situație de fapt care să permită prezumția existenței unei discriminări directe pe baza unuia dintre criteriile interzise. Adaptarea normelor privind sarcina probei se impune de îndată ce există o prezumție de discriminare. În cazul în care reclamantul ar stabili o situație de fapt care să permită prezumția existenței unei discriminări directe împotriva sa, punerea efectivă în aplicare a principiului egalității de tratament ar impune atunci ca sarcina probei să revină pârâților din acțiunea principală, care ar trebui să dovedească că nu a avut loc o încălcare a principiului menționat. În acest context, pârâții ar putea contesta existența unei astfel de încălcări, stabilind prin orice mijloc legal, în special că tratamentul aplicat este justificat de factori obiectivi și străini de orice discriminare pe unul din motivele interzise (a se vedea Curtea Europeană de Justiție, cauza *S. Coleman ECJ, C-303/06*, hotărârea din 17 iulie 2008, cauza *Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding vs. Firma Feryn NV, C-54/07*, hotărârea din 10 iulie 2008). În mod similar, potrivit art.20 alin.6 din O.G. 137/2000, republicată, „*Persoana*



interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea, îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare”.

19. **Constituția României**, prevede la **art.4** că (1) Statul are ca fundament unitatea poporului roman și solidaritatea cetățenilor săi. (2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

20. **Articolul 6** (1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. (2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

21. **Art.16 alin.1** din Constituția României prevede că ”*Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.*” De asemenea **art.20 alin.1** dispune că ”*Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor, vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte.*”

22. Referitor la drepturile lingvistice, **Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale** (Monitorul Oficial al României, partea I, nr.82/1995) prevede că: **art.10 alin.1** ”*părțile se angajează să recunoască oricărei persoane aparținând unei minorități naționale, dreptul de a folosi liber și fără ingerință, limba sa minoritară, în privat și în public, oral și scris*”; **art.11 alin.2** ”*părțile se angajează să recunoască oricărei persoane aparținând unei minorități naționale, de a expune în limba sa minoritară însemne, inscripții și alte informații cu caracter privat, vizibile pentru public*”. Se observă, deci, că numai în situația expunerii denumirii locale tradiționale, a denumirilor străzilor și a altor indicații topografice destinate publicului, se specifică ”*deopotrivă în limba minoritară*” (**art.11 alin.3**), adică și în limba oficială și în limba minoritară. De asemenea, avem în vedere și interpretarea dată convenției, în sensul în care cu privire la **art.3 alin.1**, care dispune că ”*Orice persoana aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă să fie tratată sau nu ca atare și nici un dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere ori din exercitiul drepturilor legate de aceasta*”, acest articol 3, conține două principii distincte, dar legate între ele, prevăzute în două paragrafe distincte. Paragraful 1 garantează, în primul rând, oricărei persoane aparținând unei minorități naționale **libertatea să aleagă dacă să fie tratată sau nu ca atare**. Aceasta dispoziție lasă fiecărei asemenea persoane opțiunea de a decide dacă dorește sau nu să beneficieze de protecția decurgând din principiile convenției-cadru. Acest paragraf nu implică dreptul vreunui individ de a alege arbitrar să aparțină oricărei minorități naționale. Alegerea subiectivă a individului este inseparabil legată de criterii obiective, relevante pentru identitatea persoanei. Paragraful 1 prevede, în plus, că nici un dezavantaj nu trebuie să rezulte din libera opțiune pe care o garantează, ori din exercitiul drepturilor legate de aceasta. Aceasta prevedere

are drept obiectiv sa asigure ca beneficiul libertatii de alegere nu va face nici obiectul unor atingeri indirecte.

23. **Alin.2** al aceluiași articol, prevede că „Persoanele aparținind minoritatilor nationale pot exercita drepturile si libertatile ce decurg din principiile enuntate in prezenta conventie-cadru, individual sau in comun cu altii”, în acest sens Paragraful 2 prevede ca drepturile si libertatile decurgind din principiile conventiei-cadru pot fi exercitate individual sau in comun cu altii. El recunoaste, astfel, posibilitatea exercitarii in comun a acestor drepturi si libertati, ceea ce este distinct de notiunea drepturi colective. Termenul altii trebuie inteles in cel mai larg sens posibil, incluzind persoane aparținind aceleiasi minoritati nationale, altei minoritati nationale ori majoritatii.

24. **Art.4 alin.1** prevede că „Partile se angajeaza sa garanteze fiecarei persoane aparținind unei minoritati nationale dreptul la egalitate in fata legii si la egala protectie a legii. In aceasta privinta, orice discriminare bazata pe apartenenta la o minoritate nationala este interzisa”; **alin.2** „Partile se angajeaza sa adopte, daca este cazul, masuri adecvate pentru a promova, in toate domeniile vietii economice, sociale, politice si culturale, egalitatea deplina si efectiva intre persoanele aparținind unei minoritati nationale si cele aparținind majoritatii. Ele vor tine seama in mod corespunzator, in aceasta privinta, de conditiile specifice in care se afla persoanele aparținind minoritatilor nationale”; **alin.3** „Masurile adoptate in conformitate cu paragraful 2 nu vor fi considerate acte de discriminare”.

25. Scopul acestui articol este sa asigure aplicabilitatea principiilor egalitatii si nediscriminarii pentru persoanele aparținid minoritatilor nationale. Dispozitiile acestui articol trebuie interpretate in contextul prezentei conventii-cadru.

26. Paragraful 1 exprima de maniera clasica cele doua principii. Paragraful 2 subliniaza ca promovarea egalitatii depline si efective intre persoanele aparținind unei minoritati nationale si cele aparținind majoritatii poate impune adoptarea, de catre parti, de masuri speciale, care tin seama de conditiile specifice persoanelor respective. Astfel de masuri trebuie sa fie adecvate, adica sa fie in conformitatea cu principiul proportionalitatii, pentru a evita incalcarea drepturilor altora, precum si discriminarea altora. Acest principiu impune, printre alte lucruri, ca aceste masuri sa nu fie extinse, in timp si sfera de aplicare, dincolo de ceea ce este necesar in vederea realizarii obiectivului egalitatii depline si efective.

27. Nici o prevedere distincta, care sa trateze in mod special principiul sanselor egale, nu a fost inclusa in conventia-cadru. O astfel de includere nu a fost considerata necesara, din moment ce principiul este deja implicat in paragraful 2 al acestui articol. Dat fiind principiul nediscriminarii enuntat in paragraful 1, aceeasi abordare a fost considerata valabila si pentru libertatea de miscare.

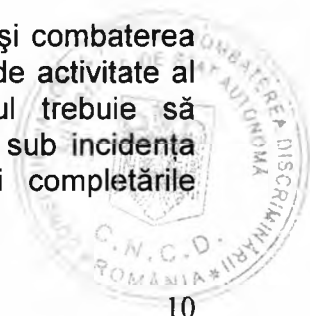
28. Scopul paragrafului 3 este acela de a exprima clar faptul ca masurile la care se face referire in paragraful 2 nu trebuie considerate ca aducind atingere principiilor egalitatii si nediscriminarii. Obiectivul sau este de a asigura persoanelor aparținind minoritatilor nationale egalitatea efectiva cu persoanele aparținind majoritatii.

29. **Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării**, potrivit art.16, este „*autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte*”. Deasemenea, CNCD este, potrivit art.18 alin.1 din aceeași ordonanță, „**responsabil** cu aplicarea și controlul respectării prevederilor prezentei legi” și în conformitate cu art.19 alin.1, care specifică competențele CNCD, „*Consiliul își exercită atribuțiile în următoarele domenii: a) prevenirea faptelor de discriminare; b) medierea faptelor de discriminare; c) investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare; d) monitorizarea cazurilor de discriminare; e) acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării*”. Deasemenea, potrivit art.27 alin.1, din același act normativ, „*Persoana care se considera discriminată poate formula, în fața instanței de judecată, o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun. Cererea este scutită de taxa judiciară de timbru și nu este condiționată de sesizarea Consiliului*”.

30. Din prezentarea făcută în cadrul prezentei cauze, reținem ca și **capete de cerere**, ale petentului, **1.constatarea și sancționarea** reclamațiilor, în solidar; **2.obligarea reclamațiilor la prezentarea de scuze publice** și precizarea poziției lor instituționale, în cadrul unei conferințe de presă, cu invitarea a minimum trei agenții de presă și a trei televiziuni naționale, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată; **3.obligarea reclamațiilor la postarea comunicatului de presă incluzând scuze publice și poziția instituțională**, pe site-ul web al reclamațiilor, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată; **4.obligarea reclamațiilor la organizarea a două dezbateri publice privind dreptul la autoidentificare al minorităților, respectiv rolul formatorilor de opinie în combaterea discriminării**, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată; **5.obligarea reclamațiilor la revizuirea definițiilor (unor grupuri vulnerabile, incluse în Dicționarul Explicativ al Limbii Române) și la precizarea expresă a caracterului peiorativ al conceptelor cu potențial discriminator**, în temeiul art.20 alin.3 din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.

Opinie majoritară, cu privire la primul capăt de cerere, relativ la constatarea și sancționarea faptelor prezentate, opinie formulată de dl. **Dezideriu Gergely**, membru n Colegiul Director al CNCD.

31. Coroborat actului normativ care reglementează prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare precum și atribuțiile și domeniul de activitate al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, Colegiul trebuie să analizeze în ce măsură obiectul petiției este de natură să cadă sub incidența prevederilor O.G. nr.137/2000, republicată, cu modificările și completările



ulterioare. Astfel, Colegiul analizează în strânsă legătură în ce măsură obiectul unei plangeri întrunește, în prima instanță, elementele art.2 al O.G. nr.137/2000, republicată, cuprins în Capitolul I Principii și definiții al Ordonanței și subsecvent, elementele faptelor prevăzute și sancționate contravențional în Capitolul II Dispoziții Speciale, Secțiunea I-VI din Ordonanță. În măsura în care se reține întrunirea elementelor discriminării, așa cum este definită în art. 2, comportamentul în speță atrage răspunderea contravențională, după caz, în condițiile în care sunt întrunite elementele constitutive ale faptelor contravenționale prevăzute și sancționate de O.G. nr. 137/2000, republicată.

32. În Decizia nr. 1.011 din 8 noiembrie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 809 din 27 noiembrie 2007, Curtea Constituțională arată că „Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare este o reglementare specială care stabilește comportamentele considerate discriminatorii în viziunea legiuitorului și creează mecanismele prin care orice tip de discriminare poate fi sancționat și eliminat”. Curtea, în mod expres, desprinde scopul legiuitorului în reglementarea acelor „comportamente”, i.e. împrejurări de fapt aplicate la situația unor persoane, grupuri de persoane sau comunități comparativ cu alte persoane, grupuri de persoane ori comunități, ce pot fi reținute ca discriminatorii în ipotezele prevăzute de Ordonanța nr. 137/2000 republicată. Dealtfel, în decizia 1011/2007, Curtea Constituțională arată în mod explicit că „actul normativ criticat sancționează contravențional orice deosebire, excludere, restricție sau preferință care are ca scop ori efect restrângerea sau înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în domeniul politic, economic, social și cultural ori în orice alte domenii ale vieții publice, dacă deosebirea, excluderea, restricția sau preferința se datorează apartenenței la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv convingerilor, sexului sau orientării sexuale ori apartenenței la o categorie defavorizată”.

33. Înalta Curte de Casație și Justiție, în Decizia civilă nr. 1960 din 15 mai 2008, a arătat că în economia Ordonanței nr. 137/2000 republicată, dispozițiile cuprinse în Art. 1-4 reprezintă cadrul general de reglementare a tuturor formelor de discriminare, instituind cu caracter de principiu și răspunderea contravențională în cazul săvârșirii vreunei discriminări prevăzute de actul normativ. Pe de altă parte, în capitolul intitulat “dispoziții speciale” sunt stabilite contravențiile corelative încălcării drepturilor prevăzute de Art. 1 din Ordonanță. Similar, art. 26 alin.1 din O.G. nr. 137/2000 stabilește în mod expres care sunt contravențiile pentru care legiuitorul a înțeles să instituie sancțiunea amenzii.

34. Așadar, în ceea ce privește constatarea și sancționarea contravențiilor, prevederile O.G. nr. 137/2000 republicată trebuie raportate la O.G. nr. 2/2001 cu modificări și completări ulterioare, legea cadru privind stabilirea și sancționarea contravențiilor. Astfel, definiția legală a contravenției este prevăzută în Art. 1 din O.G. nr. 2/2001 care stabilește că este contravenție „fapta săvârșită cu vinovăție, stabilită și sancționată prin lege...” Prin urmare, conform dispozițiilor legale menționate, pentru ca o persoană să poată fi trasă la răspundere contravențională în legătură cu o anumită faptă, aceasta trebuie să se fie



săvârșită cu vinovăție și să fie prevăzută și sancționată ca atare, într-un act normativ emis de un organ al statului competent în acest sens.

35. Așa cum se arată în doctrina de specialitate și în soluțiile instanțelor de judecată în materie, pentru ca o faptă să fie contravenție nu este suficientă săvârșirea acesteia, chiar dacă este prevăzută de legea contravențională, ci mai trebuie realizată o cerință, respectiv ca făptuitorul să fi avut la momentul săvârșirii faptei reprezentarea conduitei sale și a rezultatului produs de fapta sa. (Mihai Adrian Hotca, Regimul juridic al contravențiilor, Comentarii și explicații, Ediția 4, Editura C.H. Beck, 2009) În materie contravențională, gradele vinovăției nu sunt importante, întrucât potrivit legislației în vigoare, răspunderea contravențională se angajează indiferent dacă fapta este săvârșită cu intenție sau din culpă (Mircea Ursuta, Procedura contravențională, Ediția 3, Universul Juridic, 2010). Însă, „vinovăția ca și condiție a răspunderii contravenționale, constă în atitudinea psihică a autorului în momentul săvârșirii faptei ilicite față de aceasta și urmările ei și are implicit două laturi inseparabile: un factor intelectual, adică cunoașterea semnificației sociale și a urmărilor eventuale ale faptei și un factor volitiv, adică libertatea de deliberare și de decizie din partea făptuitorului. Numai existența cumulativă a acestor doi factori conduce la stabilirea vinovăției, ca o condiție a răspunderii contravenționale. (Decizia civilă nr.61/R/CA/2007 a Tribunalului Bihor, în Mircea Ursuta, Procedura contravențională, Ediția 3) Se impune a preciza că aceste elemente sunt deduse din examinarea datelor și împrejurărilor cauzelor corelative contravențiilor alegate.

36. Din perspectiva acestor considerente, se reține că petenții invocă săvârșirea de către Academia Română și Institutul de Lingvistică „Iorgu-Iordan Al.Rosetti” a faptelor de discriminare reglementate în Art. 2 alin.1 coroborat cu Art. 2 alin.5 și Art. 15, fapte sancționabile contravențional potrivit Art. 26 alin.1 din O.G. nr. 137/2000 republicată (este cazul contravenției prevăzute în Art. 2 alin. 5 și a celei prevăzute în Art. 15). Faptele imputate se circumstanțiază, în opinia petenților, prin promovarea unor stereotipuri negative în legătură cu identificarea discriminatorie și tendențioasă a minorității rome în cazul definirii substantivului „țigan” în Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX). Aceste fapte sunt privite din prisma definirii minorității rome prin etnonimul „țigan” în locul folosirii ca termen de referință a cuvântului „rom” precum și nespecificarea caracterului peiorativ al înțelesului dat la punctul 3 al definiției termenului „țigan” din DEX.

37. În ceea ce privește prima parte reclamată, se reține că potrivit Articolului 1 din legea nr. 752/2001 republicată „Academia Română este cel mai înalt for național de consacrare științifică și culturală, care reunește personalități din țară și străinătate cu realizări deosebite în științe, litere, arte și în alte domenii ale spiritului. Corespunzător Articolului 3 alin. 1 și alin.3 din legea nr. 752/2001 „Academia Română are în structură secții științifice alcătuite din membri titulari, membri corespondenți și membri de onoare” iar „în subordinea Academiei Române funcționează, în condițiile legii, institute și centre de cercetare științifică”. Acestea se înființează și se organizează prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Adunării generale a Academiei Române. Așa cum rezultă din prevederile Art.8 alin.1 din legea nr. 752/2001, în realizarea obiectivelor sale,

Academia Română are, între altele, ca atribuții principale: a) promovează știința și cultura în toate domeniile; b) se îngrijește de cultivarea limbii Române și stabilește regulile ortografice obligatorii;... d) organizează manifestări științifice și culturale, activități de cercetare științifică și de calificare profesională superioară, cursuri postuniversitare și doctorate, în colaborare cu Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, în condițiile prevăzute de lege; e) coordonează activitatea institutelor și a centrelor de cercetare științifică din subordinea sa; f) editează opere din domeniul științelor, literelor și artelor, precum și publicații periodice”.

38. În ceea ce privește a doua parte reclamată, se reține că Institutul de Lingvistică a fost înființat la 1 ianuarie 1949 iar în 1994 a devenit Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. În 1961 a luat naștere Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale (anterior, sector/secție în cadrul Institutului de Lingvistică), devenit, în 1990, Institutul de Fonică și Dialectologie, iar în 1992 Institutul de Fonică și Dialectologie „Alexandru Rosetti”. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” a rezultat din „comasarea prin fuziune”, la 25 ianuarie 2002, a acestor două institute, ca efect al Hotărârii Guvernului României nr. 1366 din 27 decembrie 2001.

39. Colegiul ia act că Dicționarul Explicativ al Limbii Române publicat la Editura Univers Enciclopedic în anul 1998 respectiv 2009 a fost elaborat sub egida Academiei Române și a Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan”, în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie. Potrivit notei autorilor cuprinsă la Prefață „Dicționarul explicativ al limbii române se adresează tuturor celor care, folosind în mod curent limba română, au nevoie de informații și lămuriri noi în legătură cu vocabularul românesc actual. Conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, Dicționarul înregistrează și explică foarte multe cuvinte, sensuri și unități frazeologice noi, ivite în uzul limbii române cu deosebire în ultimele două decenii. În acest dicționar intră și cuvinte populare, regionale, arhaisme etc. care apar în operele clasice ale literaturii române. Definirea și explicarea cuvintelor, ca și distribuția sensurilor, respectă principiile introduse în lexicografia românească de Institutul de Lingvistică din București”.

40. Analizând aspectele de fond imputate părților reclamate, indisolubil legate de definirea substantivului țigan în Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Colegiul este de opinie că, prin raportare la elementul subiectiv - intelectual și volitiv, nu se poate reține existența unei fapte săvârșită cu vinovăție ce ar materializa o discriminare în sensul Art. 2 alin.1 coroborat cu art. 2 alin.5 și art. 15 din O.G. nr. 137/2000 republicată. În opinia Colegiului există o serie de elemente determinante ce exclud o asemenea atitudine în raport cu fapta imputabilă. În primul rând, materializarea faptei. Aceasta constă în acțiunea respectiv operațiunea de determinare a înțelesului unui cuvânt. În al doilea rând, tipul specific de operațiune. Este vorba de înregistrarea și explicarea unui cuvânt, a unității frazeologice în limba română. În al treilea rând, redarea multiplelor sensuri ale unui cuvânt. Este vorba de raportarea la cuvinte populare, regionale, arhaisme ori diferite sensuri ivite în uzul limbii române.

41. În strânsă legătură cu aceste operațiuni, prezintă relevanță calitatea subiectului activ în raport cu specificul operațiunii imputate. Este vorba de

membrii ai celui mai înalt for național de consacrare științifică și culturală, respectiv structura specializată de lexicografie și lexicologie din cadrul institutului de lingvistică. Conducătorii elaborării Dicționarului Explicativ al Limbii Române, membrii ai Academiei Române precum și redactorii, experți în domeniul lexicologiei și lexicografiei, așa cum rezultă din însăși nota acestora cuprinsă în Prefață, au urmărit respectarea principiilor introduse în lexicografia românească de Institutul de Lingvistică din București, în ceea ce privește definirea și explicarea cuvintelor, ca și distribuirea sensurilor.

42. Ca atare, fapta aleasă, esențialmente corelativă unei operațiuni de redare a sensurilor unui cuvânt, așa cum este și termenul „țigan”, în cadrul unei lucrări de specialitate care înregistrează și explică cuvinte, înfăptuită de părțile reclamate, în ultimă instanță prin activitatea realizatorilor și a coordonatorilor inoixerabil legată de calitatea de expert în domeniul cercetării lingvistice, exclude atitudinea psihică în sensul reprezentării unei fapte de discriminare ori a unei atitudini volitive de inducere a unei asemenea fapte de discriminare. Pentru aceste considerente, Colegiul este de opinie că aspectele sesizate nu sunt de natură a reține incidența prevederilor Art. 2 alin.1 coroborat cu Art. 2 alin.5 și Art. 15 din O.G. nr. 137/2000 republicată.

43. Pe de altă parte, așa cum a statuat în jurisprudența sa (*între altele Hotărârea nr. 310 din 14.05.2008, nr. 510 din 29.10.2009, nr. 121 din 07.07.2010*), Colegiul este de opinie că în materia specifică a nediscriminării, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării poate să adopte puncte de vedere, reprezentând opinii cu caracter de îndrumare, fără forță juridică obligatorie, cu privire la aplicarea principiului egalității și nediscriminării. Această activitate trebuie înțeleasă în virtutea rolului specific îndeplinit de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării și a prevederilor speciale cuprinse în O.G. nr. 137/2000, republicată, precum și în sensul dispozițiilor Directivei Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică, publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L180 din 19 iulie 2000, a Recomandării Generale nr. 2 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței (din cadrul Consiliului Europei) privind instituțiile specializate pentru combaterea rasismului, xenofobie, antisemitism și intoleranță la nivel național și a Recomandării nr. 7 privind legislația națională referitoare la combaterea rasismului și a discriminării rasiale, precum și a Rezoluției Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 48/134 din 1993 privind instituțiile naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului.

44. Potrivit Directivei Consiliului Uniunii Europene 2000/43/CE, Capitolul III, art. 13 „Statele membre trebuie să desemneze un organism sau organisme pentru promovarea tratamentului egal al tuturor persoanelor, fără discriminare pe criteriul originii rasiale sau etnice (...)”. Potrivit alin.2 al art. 13 „Statele membre trebuie să se asigure că în competența acestor organisme se include: (...) elaborarea de recomandări cu privire la orice chestiuni legate de discriminare”.

45. Potrivit Recomandării Generale nr. 2 a Comisiei Europene împotriva Rasismului și a Intoleranței, Capitol C., lit.i. organismele specializate trebuie să

aibă între competențe și emiterea de „opinii referitoare la normele de practică anti-discriminare din domeniile specifice”, iar potrivit Recomandării Generale nr. 7 privind legislația națională referitoare la combaterea rasismului și a discriminării rasiale, Capitol V Dispoziții comune, parag. 25 „competențele organismului specializat trebuie să includă dreptul de a monitoriza legislația și de a acorda consultanță puterii legislative și executive”. În acest sens, Memorandumul explicativ al Recomandării, la parag. 53 arată că „organismul național specializat trebuie să dețină competența de a formula recomandări autorităților executive și legislative privind ameliorarea legislației, reglementărilor și a practicii”.

46. Potrivit Rezoluției Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 48/134 din 1993 privind instituțiile naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului, Capitolul Competențe și responsabilități, pct. 3 lit. a i) și lit. b), instituția națională trebuie să aibă competențe, între altele, în „emitere de opinii, recomandări, propuneri și rapoarte în orice chestiuni referitoare la promovarea și protecția drepturilor omului”.

47. În opinia Colegiului Director, dispozițiile speciale consacrate în special la nivelul Uniunii Europene, precum și a Consiliului Europei și a Organizației Națiunilor Unite, în materia instituțiilor specializate în domeniul drepturilor omului și în mod deosebit în domeniul nediscriminării, au fost receptate de către legiuitorul român, prin legea nr. nr. 324/2006 pentru modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 626 din 20 iulie 2006 care transpune prevederile Directivei Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică.

48. Potrivit art. 16 din O.G. nr. 137/2000, republicată „Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării este autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte”. De asemenea, potrivit art. 19 (1) În vederea combaterii faptelor de discriminare, Consiliul își exercită atribuțiile în următoarele domenii: a) *prevenirea faptelor de discriminare*; b) *medierea faptelor de discriminare*; c) *investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare*; d) *monitorizarea cazurilor de discriminare*; e) *acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării*”.

49. Înalta Curte de Casație și Justiție, în Decizia civilă nr. 1960 din 15 mai 2008, a arătat că „din economia și interpretarea literală și logico-juridică a dispozițiilor ... din O.G. nr. 137/2000, republicată, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, rezultă că noțiunea de „discriminare” nu presupune întotdeauna și existența unei fapte contravenționale, răspunderea contravențională intervenind doar atunci când sunt îndeplinite toate condițiile legale generale și speciale pentru constatarea contravenției și aplicarea sancțiunii. De altfel chiar din titlul Ordonanței, menționat mai sus, rezultă că scopul acesteia este și de prevenire a formelor de discriminare nu numai de sancționare a acestora, nefăcându-se referire expresă

la termenul de „contravenție”, prevenirea putând fi făcută și prin alte modalități decât prin aplicarea unei sancțiuni în cadrul răspunderii contravenționale.

50. Dintr-o asemenea perspectivă, Colegiul este de opinie că, lato senso, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării are atribuții de natură a justifica formularea unor puncte de vedere, opinii sau recomandări, cu caracter de îndrumare, fără forță juridică obligatorie, circumscrise analizei principiului egalității și nediscriminării. Situându-ne exclusiv pe terenul unei asemenea opinii, Colegiul consideră relevante unele considerații.

51. În jurisprudența sa, CNCD a constatat că, în anumite circumstanțe, imputarea termenului țigan poate constitui discriminare. Spre exemplu, în hotărârea nr. 200 din 06.06.2006, în contextul unor scandări de genul „Am avut și vom avea mereu boală pe țigani!” Colegiul a luat act de faptul ca „termenul de țigani poate fi jignitor pentru romii din Europa Centrală și de Est. (Vezi *Minority Rights Group International, Jean-Pierre Liegeois și Nicolae Gheorghe, „Romii/țigani: O minoritate europeană”, Minority Rights Group International, 1995, pag. 6*)” și a considerat că scandările respective „reprezintă un comportament manifestat în public ... prin care se aduce atingere demnității ori crează o atmosferă umilitoare sau ofensatoare, care, în ciuda faptului că se susține că este îndreptat împotriva suporterilor echipei adverse sau echipei adverse în sine, este în fapt, legat de o comunitate de persoane și în strânsă legătură cu apartenența acestora la o anumită etnie, fiind vizate în mod implicit prin însăși natura scandărilor, având acest din urma efect”. În hotărârea nr. 92 din 23.05.2007, în legătură cu conținutul afirmației „Cât era de agresivă țiganca asta împutită”, Colegiul a reținut că aceasta este „ofensatoare și aduce atingere demnității, având efect de a umili, constituind o apreciere jignitoare strâns legată de o percepție stereotipă asociată unei etnii, în speță etniei rome, similar unor percepții subiective generalizate cu caracter discriminatoriu, de tipul celor cu care etnia romă este asociată, spre exemplu: romii (țigani) sunt „împutiți, jechoși, nespălați, hoți” etc”. În hotărârea nr. 602 din 26.11.2009, în legătură cu afirmațiile „țigani ăștia”, „țigani să se ducă la ei acasă”, „este la fel ca ei, țigan”, Colegiul a considerat că asemenea afirmații au avut caracter discriminatoriu. Similar, în hotărârea nr. 228 din 08.09.2010, în legătură cu imputarea sintagmei „ești un țigan!”, Colegiul a reținut că „referința la apartenența etnică nu era absolut deloc relevantă, fiind „evident că utilizarea acestei sintagme a condus la atingerea dreptului la demnitate personală ... constituind un comportament în legătură cu originea etnică respectiv asocierea cu originea etnică ce a fost de natură a conduce la crearea unui cadru ofensiv”.

52. Instanțele de judecată au reiterat caracterul potențial discriminatoriu al sintagmei „țigan” statuând, spre exemplu, că „asocierea termenilor „agresivă” și „împutită” cu termenul de „țigan” are evident conotație negativă” fiind de natură a crea o „situație de inferioritate, de umilire sau de atingere a demnității”. (Decizia civilă nr. 1960 din 15.05.2008, Înalta Curte de Casație și Justiție). Similar, s-a considerat că „utilizarea termenului de țigan în sensul peiorativ este de natură să aducă atingere demnității etniei, acreditând ideea că apartenența la etnia respectivă reprezintă o rușine, membrii etniei fiind persoane ce trebuie desconsiderate” (Sentința civilă nr. 4290 din 02.11.2010, Curtea de Apel București)

53. Problematika modalității în care, în anumite circumstanțe, reprezentanții autorităților statului au catalogat persoanele aparținând minorității romilor prin sintagma „țigan” a fost ridicată și în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. Curtea Europeană a constatat în anumite condiții că referirile exprese la anumite persoane drept „țigani” asociate cu modul de viață, comportamentul social aplicarea unui anumit tratament or refuzul acordării unor drepturi, precum și remarcile tendențioase privind originea etnică, pot fi esențialmente discriminatorii, în absența oricărei fundamentări. (cauzele Moldovan și alții împotriva României, Hotărârea nr. 2 din 12 iulie 2005 definitivă la 30 noiembrie 2005, cauza Gergely v. România, Hotărârea din 26 April 2007 definitivă la 26/07/2007, cauza Kalanyos și alții vs. România, Hotărârea din 26 aprilie 2007 definitivă la 26/07/2007, cauza Vasile Tănase și alții vs. România, Decizia Finală de admisibilitate, 19.05.2005, cauza Cobzaru vs. România, Hotărârea din 26 iulie 2007 definitivă la 26/10/2007, cauza Stoica vs. România, Hotărârea din 4 martie 2008).

54. În hotărârea C.N.C.D. nr. 384 din 22.04.2008, Colegiul a luat act de faptul că „terminologia utilizată cu privire la minoritatea romilor a cunoscut modificări în plan național, la nivelul statelor membre și în plan internațional atât la nivelul Consiliului European, al Națiunilor Unite sau al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, cât și la nivelul Uniunii Europene. Or, modificările survenite au reprezentat rezultatul manifestării de voință a reprezentanților minorității în cauză. În acest sens, se observă cu ușurință că în ultimii 10 ani denumirile minorității în speță au fost „Romi”, „Romi și Sinti”, „Romi și Travellers”, „Romi, Sinti și Travellers”, cuprinzând diversitatea grupurilor din interiorul minorității rome ori a celor similare, fără a fi identificate drept romi, astfel cum este cazul Travellers. Este adevărat că, inițial, denumirile au cuprins și termenul „țigani”, însă astfel cum arată și Înaltul Comisar OSCE pentru Minorități Naționale, „termenul „Țigan” a fost înlocuit cu „Rom”, „țigan” fiind un termen considerat de majoritatea romilor peiorativ, în considerarea preferinței multor Romi care sunt activi în cadrul mișcărilor internaționale și naționale privind drepturile Romilor”.

55. Din perspectiva acestor considerente rezultă că utilizarea termenului „țigan” poate căpăta un potențial caracter discriminatoriu în condițiile în care termeni prin care se definesc persoane aparținând unor alte minorități nu au, în mod necesar, un impact asemănător. Termenul de „țigan” poate fi jignitor, în unele condiții produce efecte discriminatorii și este considerat de majoritatea romilor ca unul cu conotație peiorativă.

56. În măsura în care această situație de fapt este coroborată cu sensul subsidiar reținut în Dicționarul Explicativ al Limbii române referitor la termenul „țigan”, s-ar putea interpreta, așa cum a fost și cazul petenților în speță de față, că prin nespecificarea expresă a caracterului depreciativ și peiorativ al acestui termen în comparație alți termeni, se induce o diferențiere la situații analoage sau comparabile, în esență o potențială atingere a principiului egalității. În acest sens, se invocă definirea termenului „jidani” unde sensul popular și peiorativ este precizat în terminis. În jurisprudența sa, Colegiul a fost chemat a se pronunța inclusiv cu privire la utilizarea termenului „jidani” în identificarea ori aprecierile făcute față de persoanele aparținând comunității evreiești. În legătură cu utilizarea unor expresii de genul „hoardele de jidani”, „pe jidani îi interesează

doar de ei”, „SRI-ului jidovenesc”, ori utilizarea per se a sitagmei „jidan”, prin hotărârea CNCD nr. 191 din 31.03.2009 și hotărârea CNCD nr. 372 din 02.07.2009, Colegiul a considerat că utilizarea acestor termeni a avut caracter discriminatoriu, fiind de natură a aduce atingere demnității personale. Pornind de la premisa similarității efectului potențial peiorativ al termenului „jidan” asemănător cu cel de „țigan”, s-ar putea interpreta că neprecizarea acestui caracter în cazul celui din urmă, în condițiile unui raport de analogie, ar induce efecte diferențiate deoarece ar putea acredita ideea validității sau veridicității, în condițiile în care și unul și altul sunt peiorative și potențial discriminatorii, în anumite circumstanțe.

57. Pe de altă parte însă, înțelesul subsidiar al termenului „țigan” prin „3. Epitet dat unei persoane cu apucături rele”, din perspectiva unei interpretări literale, poate fi interpretat ca înregistrare a unui anumit sens pe care un terț (o terță persoană) îl asociază în uzul termenului. Sensul dat devine elocvent prin utilizarea unui termen calificativ (utilizarea sintagmei „epitet”) care este atribuit de terți (utilizarea sintagmei „dat”) în corelație cu un tip de comportament (utilizarea sintagmelor „persoane cu apucături rele”). Așadar, utilizarea în definiție a termenului „epitet” în corelație cu descrierea tipului de comportament pune în discuție un calificativ injurios atribuit de un terț. Acest sens, prin însăși natura sa, este unul negativ, peiorativ, fiind un sens figurat, de la sine înțeles. De altfel, așa cum arată și Curtea de Apel București, în Sentința civilă nr. 4280 din 02.11.2010, „este evident ca utilizarea termenului de țigan în sensul peiorativ este de natură să aducă atingere demnității etniei, acreditând ideea că apartenența la etnia respectivă reprezintă o rușine, membrii etniei fiind persoane ce trebuiesc desconsiderate”.

58. Întrebarea care se ridică în legătură cu asemenea interpretări de natură a distinge între sensul mai mult sau mai puțin subtil al termenilor, este în ce măsură asemenea disocieri operează efectiv și în spațiul public. Desigur, interpretările trebuie să fie circumscrise bunei-credințe (*bona fides praesumitur*). Însă devine extrem de relevant și recomandabil ca sensul peiorativ al unor termeni care definesc minorități naționale sau etnice, cum este termenul „țigan” să fie relevat cu acuratețe și în mod expres, întrucât neprecizarea unor asemenea sensuri asociate, s-ar putea răsfrânge, în ultimă instanță, în anumite condiții, asupra membrilor acestor comunități de persoane.

59. De altfel, în jurisprudența Curtii Europene a Drepturilor Omului s-a statuat că „o importanță specială trebuie acordată discriminării pe baza de origine rasială sau etnică și că a diferenția un grup de persoane sub aspectul tratamentului bazat pe rasă-etnie, poate constitui, în anumite circumstanțe, o formă specială de afront adusa demnității umane”. Astfel, **„tratamentul diferențiat aplicat unui grup de persoane datorită rasei poate fi capabil a constitui tratament degradant în circumstanțe în care tratamentul diferențiat pe baza altor criterii, precum limba, nu ar pune astfel de probleme”**. (*Comis. EDH, cauza Asiaticilor Est Africani v. Marea Britanie, no.4403/70, 14.12.1973, în același sens CEDO, cauza Cyprus v.Turkey, (2002) 35 EHRR 30, para. 308-310, cauza Moldovan și alții v. Romania, Nr. 2, 12 iulie 2005*).

60. În ceea ce privește capetele de cerere 2-5, astfel precum acestea sunt formulate, Colegiul este de opinie că aceasta excede atribuțiilor sale, corelativ prevederilor O.G. nr. 137/2000 republicată.

61. Trebuie precizat că în temeiul art. 20 alin. 1 din O.G. nr. 137/2000, persoana interesată are la îndemână dreptul la o acțiune pentru constatarea și sancționarea unei fapte de discriminare. Inițierea acestui demers declanșează o procedură specială ce se finalizează prin adoptarea unui act administrativ-jurisdicțional ce poate constata și sancționa contravențional persoana care a săvârșit fapta de discriminare (A se vedea Curtea Constituțională Decizia nr. 444 din 31 martie 2009, în același sens Decizia nr. 1.096 din 15 octombrie 2008). Prin Decizia nr. 1470 din 10 noiembrie 2009, Curtea Constituțională a statuat că jurisdicția Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării nu are caracter obligatoriu, întrucât legea nu prevede în sarcina persoanei vătămate obligația de a urma o procedură administrativ-jurisdicțională prealabilă sesizării instanței de judecată, ci numai posibilitatea de a opta între cele două căi de valorificare a dreptului. Legiuitorul, dincolo de posibilitatea declanșării unei proceduri administrativ-jurisdicționale finalizată prin constatarea și sancționarea contravențională a unei fapte, a prevăzut, în temeiul art. 27 alin.1 și alin. 2 al O.G. nr. 137/2000, dreptul persoanei care se consideră discriminată de a formula, în fața instanței de judecată, o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, în termen de 3 ani de la data săvârșirii faptei sau de la data la care persoana interesată putea să ia cunoștință de săvârșirea ei (A se vedea Curtea Constituțională, Decizia nr. 1.011 din 8 noiembrie 2007).

62. Din acest punct de vedere, Colegiul este de opinie că fondul capetelor de cerere 2-5, adresate CNCD constituie, în esență, o cerere de acorare a unor compensații prin impunerea în sarcina părții reclamate a unor obligații de a face respectiv **obligarea reclamațiilor la prezentarea de scuze publice și precizarea poziției lor instituționale, în cadrul unei conferințe de presă, obligarea reclamațiilor la postarea comunicatului de presă incluzând scuze publice și poziția instituțională, pe site-ul web al reclamațiilor, obligarea reclamațiilor la organizarea a două dezbateri publice privind dreptul la autoidentificare al minorităților, respectiv rolul formatorilor de opinie în combaterea discriminării precum și obligarea reclamațiilor la revizuirea definițiilor (unor grupuri vulnerabile, incluse în Dicționarul Explicativ al Limbii Române) și la precizarea expresă a caracterului peiorativ al conceptelor cu potențial discriminator.** Se impune însă întrebarea legitimă, în ce măsură este competent Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării să soluționeze pe fond o astfel de cerere. Or, obiectul cererilor petentului se confundă cu o cerere, în sensul prevăzut de legiuitor, în art. 27 din O.G. nr. 137/2000 republicată. Din

acest punct de vedere, se impune a preciza că obiectul cererii, astfel cum este stipulat de legiuitor în art. 20 alin.1 din O.G. nr. 137/2000 republicată în nici o situație nu se confundă cu obiectul cererii așa cum este reglementat de art. 27 alin.1 din O.G. nr. 137/2000 republicată. Art. 20 alin.1 reglementează posibilitatea ca persoana care se consideră discriminată să se adreseze CNCD cu o cerere pentru constatarea și sancționarea contravențională a unei fapte de discriminare iar art. 27 alin. 1 și alin.2 reglementează posibilitatea ca persoana care se consideră discriminată să se adreseze instanței de judecată cu o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare.

63. Relativ la capetele de cerere 2-5, Colegiul reține neincidența O.G. nr.137/2000, față de solicitările petentului, solicitări ce echivalează, practic, cu o veritabilă obligație de a face, ce ar urma să îi incumbe părților reclamate, care formează obiectul unor cereri de competența exclusivă a instanțelor de judecată din România.

Față de cele de mai sus, în temeiul art. 20 alin. (2) din O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu 5 voturi pentru și 1 opinie separată (Vasile Alexandru Vasile) dintre membrii Colegiului Director prezenți la ședință,

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. Aspectele sesizate, conform primului capăt de cerere, nu sunt de natură a reține incidența prevederilor art. 2 alin.1 coroborat cu art. 2 alin.5 și art. 15 din O.G. nr. 137/2000 republicată.
2. Aspectele sesizate, conform capetelor de cerere 2-5, nu intră sub incidența O.G. nr.137/2000, republicată.
3. Clasarea dosarului.
4. Se va răspunde părților în sensul celor hotărâte;
5. O copie a hotărârii se va transmite părților.

VI. Modalitatea de plată a amenzii

Nu este cazul.

VII. Calea de atac și termenul în care se poate exercita

Prezenta hotărâre poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, în termen de 15 zile de la data primirii, potrivit **O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare, republicată și Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ.**



1. În fapt, având în vedere ansamblul prezentei cauze, consider că, față de capătul de cerere ce privește constatarea și sancționarea faptelor prezentate, trebuie luată în considerație, următoarea situație. Pentru a putea spune că punerea unui semn de „*egalitate*” între termenul de rom și țigan, astfel cum acesta este prezentat în DEX ediția 2009, revizuită, și pentru a putea considera că o asemenea egalitate produce efecte discriminatorii, trebuie, în primul rând să stabilim dacă definiția termenului „țigan”, astfel cum aceasta este prezentată, produce efecte discriminatorii.

2. Astfel, reținem că, prin definirea termenului de țigan, în cadrul Dicționarului Explicativ al Limbii Române, reclamației, într-unul dintre sensurile atribuite termenului definit, reține că termenul în cauză este definit ca și „*epitet dat unei persoane cu apucături rele*”.

3. Mergând mai departe, pe linia stabilită de petiție, ajungem să analizăm situații comparabile din punctul de vedere al definirii termenilor din DEX. Astfel reținem că termenii de „*bozgor*” și „*jidan*”, sunt prezentați ca termeni indentificați cu persoanele de etnie maghiară, maghiar, respectiv evreu.

4. Mergând pe cale de comparație, în cazurile prezentate, observăm că DEX prezintă o notă, în cazul termenului bozgor și jidan, prin care pune în vedere cititorului faptul că respectivii termeni sunt folosiți într-un sens peiorativ. Ori în cazul definirii termenului de țigan, se observă că, în nici una dintre definițiile date termenului, nu este specificat sensul peiorativ al definirii. Astfel, pe cale de interpretare, ajungem la concluzia în care „țiganul” este etichetat a fi o persoană cu apucături rele, ceea ce duce la aplicarea unui stigmat infracțional asupra tuturor persoanelor care sunt identificate ca și aparținând minorității identificate prin termenul astfel definit.

5. Mai departe, având în vedere definirea termenului de „rom”, reținem că DEX definește acest termen, prin termenul de țigan, respectiv rom – *romi*, s. m. **Țigan.** – *Din țig. rom „om”;* *Persoană care face parte dintr-un grup etnic originar din India, răspândit aproape în toată lumea, ducând (în unele zone) o viață seminomadă; țigan.*

6. Pe cale de consecință, ajungem la concluzia că una dintre definițiile, avute în vedere de DEX, cu privire la membrii comunității rome din România, este cea reținută la definirea termenului de țigan, deoarece termenul de rom provine din limba „*țigănească*”, neavând nici o legătură cu denumirea minorității în cauză.

7. Astfel, consider că, în ce privește încadrarea faptei, sub aspectul discriminării directe, prevăzută de art.2 alin.1 din ordonanță, singura chestiune ce poate fi pusă în discuție, din punctul de vedere al îndeplinirii condițiilor faptelor de discriminare, conform articolului mai sus precizat, ar fi cel al vinovăției.

8. Astfel, prezumția care reiese din cadrul prezentărilor și a procedurii îndeplinite în față CNCD, conform Procedurii interne de soluționare a petițiilor și sesizărilor, ar fi de lipsă a unei vinovății a reclamărilor, față de modalitatea de prezentare a definițiilor. Totuși, nu putem să facem abstracție de faptul că, în

cazuri similare, ce privesc denumirea altor termeni, în DEX este precizat caracterul peiorativ al respectivei definiții.

9. Pe cale de interpretare, reținem că reclamații, în momentul conceperii DEX, au fost conștienți de sensul peiorativ al anumitor termeni, sens pe care au ținut să îl precizeze în cadrul lucrării, mai puțin în ce privește definirea termenului de „țigan”, ceea ce duce la o lipsă a previziunii consecințelor pe care o asemenea definiție le poate avea asupra membrilor minorității rome, prin echivalarea celor doua termene, rom egal țigan.

10. În acest sens, consider că în speță, față de cele prezentate, trebuie avut în vedere formele de vinovăție, astfel precum acestea sunt prevăzute de jurisprudența în domeniu.

11. După cum bine se știe, conform art.19 Cod Penal, vinovăția se prezintă sub două forme, respectiv intenția și culpa. La rândul ei, culpa este reținută sub două aspecte, cupla cu prevedere și culpa fără prevedere.

12. **În drept**, raportat la situația prezentată în petitul prezentei cauze, consider că reclamații, se fac vinovați de comiterea unei fapte de discriminare, conform art.2 alin.1 din O.G. nr.137/2000, republicată, cu reținerea **culpei fără prevedere**, față de lipsa de prevedere de care reclamații au dat dovadă, **deși puteau și trebuia să îl prevadă**, în neprecizarea caracterului peiorativ al definiției date termenului de „țigan”, respectiv „*persoană cu apucături rele*”.

Membrii Colegiului Director prezenți la ședință:

ASZTALOS CSABA FERENC - Membru

DEZIDERIU GERGELY - Membru

JURA CRISTIAN - Membru

IOANA POP – Membru



VLAȘ CLAUDIA - Membru



VASILE ALEXANDRU VASILE - Membru



Hotarare redactata de: Vasile Alexandru Vasile – Membru Colegiul Director
Vasile Daniel – Asistent Colegiul Director

Data: 08 iulie 2011

Notă: prezenta Hotărâre emisă potrivit prevederilor legii și care nu este atacată în termenul legal, potrivit **OG 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare și Legii 554/2004 a contenciosului administrativ**, constituie de drept titlu executoriu.

